

TS 20.2.2011

Alakerta

Pentti Sadeniemi

Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori. Kirjoitus perustuu Suomen Atlantti-Seuran ja Turun yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen ”Suomi ja transatlanttiset suhteet – Kylmästä sodasta Afganistaniin” Studia Generalia -luentosarjassa pidettyyn luentoon.

TÄSTÄ ON KYSYMYS

1. Euroopan ja Yhdysvaltain poliittisten kulttuurien etäisyys ei ole välttämättä supistunut.
2. Presidentti Barack Obamalta ei siis pidä ensimmäiseksi odottaa vahvaa tunnesidettä tälle puolen Atlantin.
3. Obama voi ojentaa kättä, mutta vastassa ei olekaan yksi eurooppalainen koura vaan kolmattakymmentä, joista yhdenkään ote ei herätä suurta luottamusta.

Euroopan ja USA:n poliittiset kulttuurit etäisyys toisistaan

Atlantin valtameren leveys idästä länteen ja lännestä itään ei ota pysyäkseen vakiona. Joskus Yhdysvallat ja läntinen Eurooppa tuntuvat ymmärtävän toisiaan ja löytävän tiensä hyödylliseen vuorovaikutukseen – ei toki harmoniseen eikä niin tasa-arvoiseenkaan, mutta vuorovaikutukseen kuitenkin.

Toisinaan rannat etääntyvät. Väärinkäsitykset ja ärtymys valtaavat tilaa yhteistyöltä. Yhteiset historialliset juuret ja yhteiseksi vannottu arvopohja eivät yhtäkkiä olekaan suureksi avuksi. Ovatko osapuolten poliittiset kulttuurit jo toivottomasti erkanemassa?

Presidentti George W. Bushin kaksi virkakautta 2001–2009 säilyttivät monia ja houkuttivat vastaamaan kyllä. Valtansa aallonharjalla Bush tuntui nauttivan liittolaisten nolaamisesta ja kansainvälisten pelisääntöjen halveksimisesta. Strategisessa opissaan hän julisti Yhdysvalloille erivapauden ehkäisysotaan milloin ja ketä vastaan tahansa.

Syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen ihmisoikeudetkin pantiin viralta. Ketä tahansa sai Bushin mielestä piilotella oikeusturvan ulottumattomissa ja kiduttaa, kunhan häntä epäiltiin terroristiksi. Eurooppalaisen moralistin näkökulmasta Bush oli kelvoton minkään todellisen arvoyhteisön jäseneksi, johtajuudesta puhumattakaan.

Ei silti, että Euroopalla olisi varaa juhlia omaa hyvettään. Ei tarvitse mennä kovin monen vuosikymmenen taakse löytääkseen täältä samanlaista ja pahempaa. Bushia vastaan puhui kuitenkin kaksi näkökohtaa. Ensinnäkin perusteiden köykäisyys. Yksi ainoa terrorismi-isku, vaikka kuinkakin tuhoisa, ei riitä syyksi luisua barbariaan keskellä rauhan kautta.

Toiseksi Bush ei vaatinut vain poikkeusvaltuuksia poikkeustilassa. Hän tuntui ajattelevan, että mielivaltainen hegemonia on Yhdysvaltojen pysyvä oikeus.

Kahtena viimeisenä vuotenaan Bush tuntui itsekin tajuavan kurkottaneensa liian kauas. Kun Barack Obama vaihtui tilalle, matka takaisin altantaiseen arvoyhteisöön ei enää tuntunut pitkältä. Uusi presidentti ei rehvassele Yhdysvaltojen ylivoimalla eikä vierä kansainvälisiä instituutioita.

Onko siis kaikki taas hyvin? Ei aivan. Välittömät ärsytykset vähenivät, mutta poliittisten kulttuurien etäisyys ei ole välttämättä supistunut.

Puolueiden välinen aatteellinen polarisaatio Yhdysvalloissa ei vastoin odotuksia lientynyt presidentin vaihtumisen jälkeen, vaan kärjistyi. Vain toinen pooleista, liberaalisti ajatteleva demokraattipuolueen kannattajakunta, on suurin piirtein harmoniassa eurooppalaisten kanssa. Republikaaneja hallitsevat nykyisin ahtaasti ideologiset konservatiivit. Heille "Eurooppa" on paremminkin vain varoittava esimerkki kuin liittolainen.

Oppositio syyttää Obamaa innokkaasti eurooppalaisten jäljittelystä, mikä nimenomaan hänen kohdallaan on omituista. Kauan ennen politiikanuransa alkua Obama vietti jonkin viikon Euroopassa matkalla Keniaan isänsä kotiseudulle. Mainiossa muistelmakirjassaan hän kuvasi vaikutelmaansa näin: "Kysymys ei ollut siitä, ettei Eurooppa olisi ollut kaunis; kaikki oli aivan kuin olin kuvitellut. Se ei vain ollut minun. Tuntui kuin olisin elänyt jonkun toisen ihmisen romanssia..."

Presidentti Obamalta ei siis pidä ensimmäiseksi odottaa vahvaa tunnesidettä tälle puolen Atlantin, mutta ei se ole tarpeenkaan. Hänen arvomaailmansa tuntuu olevan sanan parhaassa merkityksessä amerikkalainen, mikä on aivan tarpeeksi lähellä eurooppalaista – ainakin sanan parhaassa merkityksessä. Kyllä sille pohjalle voi rakentaa. Todelliset haitat ovat toisaalla.

Halu ja kyky yhteistyöhön ovat eri asioita. Bushin kaudella ero ei paljon merkinnyt: hän tahtoi kulkea edellä yksin. Jos muut eivät pysyneet jonossa, sen pahempi heille. Nyt Obama voi ojentaa kättä, mutta vastassa ei olekaan yksi eurooppalainen koura vaan kolmattakymmentä, joista yhdenkään ote ei herätä suurta luottamusta.

Euroopasta katsoen juuri Yhdysvaltojen politiikan jatkuva polarisaatio on se tekijä, joka panee miettimään. Mahtoiko Bushin kausi sittenkään olla vain onneton välinäytös? Valtaako likinäköinen kansallinen uho uudestaan Valkoisen talon?

Pelkoa ei kannata liioitella, niin säilyttävältä kuin ajatus jostain Sarah Palinista presidenttinä saattaakin tuntua. Yhdysvallat kantaa hyvässä ja pahassa maailmanlaajuista vastuuta, ja vastuulla on taipumus kirkastaa päätä ankaraltakin ideologiselta humalalta. Niin kävi lopulta jopa Bushille, eikä maailma ole hänen jälkeensä selkeytynyt.

Winston Churchillin kerrotaan tokaisseen, että Yhdysvaltojen voi aina luottaa tekevän oikean ratkaisun, kunhan se on ensin kokeillut kaikkia muita. Laillisuus, kansanvalta ja kansalaisoikeudet ovat amerikkalaisen identiteetin perusta, joka ei pitkäksi aikaa unohdu ja paranee vammoistaan pian. Eurooppalaisten asia olisi varmistaa, että meidänkin perusarvoistamme voi sanoa samaa.